

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 631:338.43

*Проф. С.В. Васильчак, д-р екон. наук; аспір. О.Р. Жидяк –
Львівський НУ ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У РИНКОВИХ УМОВАХ

Розглянуто розвиток сільськогосподарських підприємств, а також висвітлено питання щодо ефективності виробництва продукції на цих підприємствах у ринкових умовах.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, виробництво, витрати, сільське господарство, ефективність.

*Prof. S.V. Vasylchak; post-graduate O.R. Zydyak – Lviv national university of
veterinary medicine and biotechnologies named after S.Z. Gzhickiy*

Prospects of development and efficiency of goods production in agricultural enterprises in market conditions

Development of agricultural enterprises is examined, and also the questions of efficiency of production of goods light up on these enterprises in market conditions.

Keywords: agricultural enterprise, production, charges, agriculture, efficiency.

Вступ. Сільське господарство будь-якої країни за всіх часів було і надалі є основною продовольчою галуззю народного господарства, стан якої прямо пропорційно залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток. Адже сільське господарство як галузь із сезонним виробництвом характеризується часовими розривами між періодом формування затрат і отриманням фінансового результату, що визначає ефективність. Реалії розвитку сільськогосподарства переконливо свідчать, що в центрі уваги уповноважених органів держави й, насамперед, суб'єктів господарювання є показники оцінки витрат – ефективності функціонування аграрної виробничої системи. Саме у такому ракурсі визначають економічний стан, рівень організації виробництва, конкурентоспроможність підприємства і виробленої продукції, соціально-економічний ефект та окреслюють перспективи розвитку, схвалюють управлінські рішення, що впливає на аграрну структуру економіки. Адже сільськогосподарські підприємства різняться між собою за рівнем економічного та соціального розвитку, зокрема економічною ефективністю виробництва і землезабезпеченістю. Адекватна оцінка і якісний розвиток ефективності виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах є неодмінною умовою якісного забезпечення своєчасності прийняття рішень щодо змін у стратегії й тактиці господарювання [4, с. 44].

Останнім часом чимала група науковців приділяла увагу сутності розвитку сільськогосподарських підприємств та описувала їхню ефективність виробництва продукції. Значний внесок у вирішення цієї складної проблеми

зробили українські вчені В.І. Власов, Ю.П. Воскобійник, М.К. Гащенко, В.П. Горьовий, Р.Я. Дем'яненко, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, О.В. Крисальний, Т.М. Кучеренко, Л.М. Пархоменко, В.П. Печко, В.В. Юрчишин, О.Г. Шпикуляк, О.В. Шатко.

Підвищення ефективності виробництва на сільськогосподарських підприємствах України – одне з найважливіших завдань як держави, так і економічних суб'єктів. А проблема ефективності сільськогосподарського виробництва є однією з головних проблем, що й стало метою нашого дослідження.

Виклад основних результатів. Методологія дослідження проблеми ефективності, потребує опрацювання загальних показників, тобто таких, які характеризують економічні результати господарської діяльності, зважаючи на розміри господарств під кутом оцінки економіки використання потенціалу.

Виробництво є найважливішою, але лише однією зі стадій процесу відтворення. Його стан характеризується мірою ефективності. Економічна ефективність виробництва визначається відношенням отриманих результатів до витрат засобів виробництва і живої праці.

Економіку виробництва продукції у підприємницьких формуваннях оцінюють у системі витрати–ефективність. Фундаментальність проблеми очевидна, адже витрати забезпечують результат і, навпаки – результат дає змогу у майбутньому здійснювати витрати. Особливо важливим питанням витрат постає для господарських структур, які функціонують у ринковій економіці. Теорія і практика господарювання в умовах ринку свідчить, що найважливішим об'єктом управління, який визначає стан і перспективи розвитку та функціонування господарських структур, є витрати.

Дослідження економічної ефективності виробництва продукції здійснено на прикладі сільськогосподарських підприємств Львівської області. Протягом 2008 р. тут реалізовували сільськогосподарську продукцію 322 підприємства, що в два рази менше порівняно з 2000 р. Динаміку виробництва основних видів продукції за минулі роки по сільськогосподарських підприємствах показано в табл. 1.

Табл. 1. Виробництво основних видів продукції на сільськогосподарських підприємствах Львівщини, тис. т

Показники	Роки						
	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Зерно (у вазі після доробки)	260,0	270,4	227,0	300,8	284,9	248,0	287,2
Цукрові буряки (фабричні)	190,6	107,0	118,8	187,2	231,6	380,4	397,9
Волокно льону-довгунця	1,1	1,1	1,4	1,5	0,8	0,2	0,1
Картопля	17,0	12,1	13,6	12,4	6,7	9,8	33,5
Овочі	12,1	11,5	17,2	11,2	13,4	20,6	18,3
Фрукти і ягоди	1,2	1,7	0,7	0,7	0,6	0,8	1,2
Вироб. м'яса (реалізовано на забій худоби і птиці) у живій вазі	11,0	9,3	10,0	9,9	14,1	25,9	39,4
зокрема: яловичини	9,7	6,3	5,2	4,3	3,8	3,5	4,8
свинини	0,7	0,9	1,6	1,9	2,0	2,9	4,4
Молоко	66,0	46,0	33,1	31,8	31,2	28,8	24,3
Яйця, млн шт.	55,3	102,3	96,6	97,3	128,3	143,3	126,2

Дані табл. 1 свідчать, що виробництво таких важливих видів сільськогосподарської продукції, як льону-довгунця, картоплі, яловичини, молока з роками зменшуються. А питома вага виробництва сільськогосподарськими підприємствами наприклад, яловичини становить тільки 7 %, молока – 3 %, свинини – 14,5 % (табл. 2).

Табл. 2. Питома вага виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами Львівщини, %

Показники	Роки						
	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Зерно (у вазі після доробки)	54,0	39,6	39,3	44,4	45,5	42,2	47,0
Цукрові буряки (фабричні)	47,6	25,4	28,1	36,1	53,0	63,1	79,8
Волокно льону-довгунця	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Картопля	1,1	0,8	0,9	0,8	0,5	0,7	2,2
Овочі	4,5	3,9	5,3	3,4	3,5	5,1	4,2
Фрукти і ягоди	1,3	2,1	0,9	0,8	0,8	0,9	1,3
Вироб. м'яса (реалізовано худоби і птиці на забій) у живій вазі	10,4	7,9	8,0	7,8	11,4	19,2	27,0
зокрема: яловичини	16,6	5,3	6,6	5,7	5,5	5,1	7,0
	2,1	2,4	3,5	4,2	7,0	9,9	14,5
Молоко	6,4	4,3	3,3	3,3	3,4	3,2	3,0
Яйця, млн шт.	11,9	19,9	18,7	18,8	23,4	25,4	23,3

Реалізація аграрної реформи на першому етапі стимулювала подрібнення сільськогосподарських підприємств, а, отже, і ослаблення ресурсного потенціалу села. А для того, щоб підприємства були ефективними, потрібно забезпечити відповідний рівень концентрації виробництва.

А про яку концентрацію виробництва може йтися, якщо в 2007 р. сільськогосподарські підприємства, враховуючи фермерські господарства Львівщини, обробляли посівів сільськогосподарських культур тільки 189,9 тис. га, тоді як в 1990 р. – 760,1 тис. га. На початок 2009 р. на сільськогосподарських підприємствах Львівщини утримується тільки 28,5 тис. гол. ВРХ, з них 10,7 тис. гол. корів, що відповідно у 24,4 і 17,3 разів менше порівняно з 1990 р.

Для аналізування та порівняння показників ефективності виробництва основних видів продукції було взято сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства Львівщини. Дані аналізу свідчать про невисоку ефективність господарювання цих форм організацій праці у 2007 р. (табл. 3).

Табл. 3. Економічна ефективність суб'єктів господарської діяльності Львівщини у 2007 р.

Показники	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства
Виручка від реалізації продукції сільського господарства та послуг, тис. грн	608513,1	62666,6
в розрахунку на: – одного середньорічного працівника, тис. грн	64,2	94,2
– 100 грн витрат виробництва, грн	146	126
Рівень рентабельності, %	31,3	14,6

Із даних табл. 3 видно, що на сільськогосподарських підприємствах краще окупаються витрати та більший рівень рентабельності. Показники виручки від реалізації продукції в розрахунку на одного працівника свідчать, що фермерські господарства можуть ефективно працювати та скласти гідну конкуренцію іншим формам господарювання на селі.

Для аналізування фінансових результатів діяльності було відібрано сільськогосподарські підприємства за певними критеріями (форма 50СГ). За попередніми даними, сільськогосподарські підприємства Львівщини отримано 213,9 млн грн прибутку, рівень рентабельності за 2008 р. становив 24,1 %. Прибуток за звітний рік отримали 110 підприємств (48,9 %) на суму 327,8 млн грн, на одне підприємство одержано в середньому 3 млн грн прибутку. Збитковими у 2008 р. були 115 підприємств (51,1 %), отримано 113,9 млн грн збитку, в середньому по 991 тис. грн на кожне підприємство (табл. 4).

У рослинництві (208,4 млн грн.) прибутки одержано здебільшого від реалізації зернових культур (127,2 млн грн). Тваринництво, як і в попередні роки, було збитковим, сума збитку від реалізації продукції тваринництва становила 21,1 млн грн, залишилось прибутковим тільки виробництво і реалізація молока – рівень рентабельності становив 9,4 %.

Табл. 4. Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств в 2008 р.

Назва показників	Чистий дохід (виручка) від реалізації, млн грн	Прибуток, збиток (-), млн грн	Рівень рентабельності, %	Довідково: рівень рентабельності у 2007 р., %
Продукція сільського господарства і послуги	1102,1	213,9	24,1	31,3
з них: рослинництво і тваринництво	976,4	187,3	23,7	34,0
Рослинництво	728,1	208,4	40,1	67,7
зокрема: зернові і зернобобові культури	343,7	127,2	58,7	53,6
цукрові буряки (фабричні)	81,5	2,7	3,5	4,1
картопля	30,6	-21,3	-41,1	39,4
овочі відкритого ґрунту	7,9	-5,5	-41,3	34,9
Тваринництво	248,3	-21,1	-7,8	-14,1
зокрема: велика рогата худоба та м'ясо	22,5	-7,3	-24,5	-46,6
свині на м'ясо	17,5	-0,4	-2,2	-18,0
птиця на м'ясо	81,6	-4,8	-5,5	-5,5
молоко	24,9	2,1	9,4	7,2
яйця курячі	47,8	-12,9	-21,3	-5,5

На розвиток виробництва сільськогосподарські підприємства у 2008 р. отримали із державного бюджету коштів на суму 51,2 млн грн за рахунок бюджетних дотацій та 26,4 млн грн за рахунок податку на додану вартість. Більшу частину бюджетних дотацій (61 %) отримано на розвиток тваринництва та нараховано 95,4 % податку на додану вартість – за реалізовану продукцію

тваринництва. Але для вдосконалення виробництва, використання нових технологій та інновацій підприємствам потрібно набагато більше коштів. Для цього доцільно запроваджувати інвестиційні проекти, створювати кооперативні форми господарювання, які б забезпечили більшу прибутковість виробникам сільськогосподарської продукції за рахунок нового механізму розподілу доходів між виробниками сировини та переробними підприємствами.

Добрий економічний стан сільськогосподарських підприємств вирішує і соціальні питання розвитку сільських територій, сприяє росту доходів працівників підприємств і всього сільського населення шляхом росту рівня зайнятості на селі та розвитку підприємств переробної промисловості. Зокрема, ріст доходів сільського населення сприяє росту попиту на житлові умови, побутове обслуговування, скороченню нерівності економічних можливостей і доходів між сільським та міським населенням.

Для забезпечення поступального розвитку сільськогосподарських підприємств, як форми організації агровиробництва, потрібно добитися істотних зрушень у вирішенні також проблеми підвищення оплати праці. Низька оплата праці, окрім прямого наслідку – незадовільного рівня життя сімей працівників сільськогосподарських підприємств, породжує й низку інших проблем, які унеможливають підвищення економічного інтересу збільшення продуктивності праці. Оплата праці повинна би займати в структурі собівартості продукції близько 40 %, тоді як питома вага її у витратах становить тільки 14-15 %.

Значного підвищення реального рівня оплати праці на сільськогосподарських підприємствах можна досягти внаслідок покращення економічного стану підприємств [1, с. 103].

Висновки. На ринку сільськогосподарської продукції постійно простежується конкуренція між великими, середніми і малими підприємствами, тому дослідження ефективності господарювання, знаходження між ними компромісів важливо для економіки держави, її розвитку.

Розвиток підприємств, які займаються сільськогосподарською діяльністю, зумовлений і здійснюється за рахунок витрат ресурсів, що формує економічний ефект. А структурні зміни в середовищі функціонування аграрних формувань, зміни відносин власності, становлення аграрних підприємств ринкового типу, урізноманітнення їхніх форм виявили широке коло проблем, які потребують вирішення. Однією з них є проблема формування витрат і ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, постійного їх моніторингу для прийняття правильних управлінських рішень як на державному, так і на внутрішньогосподарському рівнях.

Отже, перехід економіки України до ринкових умов господарювання потребує застосування нових підходів щодо вирішення проблем ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, таких як кооперування, інтеграція виробництва, створення умов привабливості підприємства для інвестиційних проектів.

Література

1. Галанець В.Г. Економічна оцінка та перспективи розвитку форм господарювання в сільському господарстві Львівської області : монографія. – Львів : Прес-експрес-Львів, 2005. – С. 88-120.

2. **Кашуба Ю.П.** Техніко-технологічна оснащеність сільськогосподарських підприємств у Львівському регіоні / Ю.П. Кашуба // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 51-54.
3. **Павлик В.П.** Управління сільськогосподарським підприємством у ринкових умовах / В.П. Павлик // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 28-35.
4. **Прокопишак К.В.** Розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах перехідної економіки / К.В. Прокопишак. – Львів : Вид-во "Українські технології", 2000. – 57 с.
5. **Шпикуляк О.Г.** Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / за ред. Ю.П. Воскобійника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – С. 3-17.
6. **Статистичний посібник України "Сільське господарство Львівщини"** за 2007 р. – К. : Вид-во "Консультант", 2008. – 472 с.

УДК 339.138

*Доц. Т.Є. Маселко, канд. фіз.-мат. наук;
магістрант Н.В. Домашиц – НЛТУ України, м. Львів*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто методологічні основи управління маркетинговою діяльністю підприємств. За допомогою матриці БКГ та проведеного анкетування здійснено аналіз конкурентоспроможності продукції підприємства.

Ключові слова: маркетингова діяльність, портфельний аналіз, конкурентоспроможність.

*Assoc. prof. T.Ye. Maselko; undergraduate N.V. Domashuts –
NUFWT of Ukraine, L'viv*

Methodological basics of management of marketing activity at enterprises

Methodological basics of management of marketing activity at enterprises are considered. Analysis of competitiveness of enterprises production are implemented using the BCG-matrix and questionnaire.

Keywords: marketing activity, portfolio analysis, competitiveness.

Маркетингова діяльність є об'єктивною потребою орієнтації науково-технічної, виробничої і збутової діяльності підприємства на врахування ринкового попиту, потреб і вимог споживачів. Вона спрямована на визначення конкретних цілей і шляхів їх досягнення. У сучасному світі виробник повинен випускати продукцію, що знайде збут і дасть прибуток. Для цього потрібно вивчати суспільні та індивідуальні потреби, запити ринку як умову і передумову виробництва.

Управління діяльністю підприємств має орієнтуватися на стратегічний маркетинг, що сприяє повному задоволенню потреб споживачів, стимулює розширення ринків збуту; підвищує конкурентоспроможність продукції, поліпшує рівень компетентності керівництва підприємства під час прийняття маркетингових рішень, налагоджує зв'язки з постійними партнерами, сприяє запровадженню нових технологій та загалом поліпшує фінансовий стан підприємства.

Питанням щодо сутності, теорії та практики управління маркетинговою діяльністю підприємств присвячені наукові розроблення зарубіжних авторів Ф. Котлера, М. Портера, Е. Майкла, а також українських науковців – Н. Куденко, К. Радченка, О. Сумця, В. Василенка, О. Ковтуна та інших.